

Bijdrage tot de Levensgeschiedenis
van
Jan, Vrijheer van der Croon
door
G. C. E. Crone.

Het thans zoo landelijke stadje Weert neemt in onze Vaderlandsche geschiedenis eene grootere plaats in dan hieromtrent in het algemeen bekend is. Vooral in den tachtigjarigen oorlog, toen Weert eene garnizoensplaats was met vijf poorten, had de stad zeer veel te lijden onder het oorlogswee, veroorzaakt door de doortrekkende legers en veelal plunderende benden, waarbij nu eens de Staatschen, dan weer de Spanjaarden de overhand hadden.

In v. d. Aa's Aardrijkskundig Woordenboek vond ik dat Weert dateert uit omstreeks 700, in welken tijd de daar wonende bevolking door Willebrord en Switbertus tot het Geloof werd gebracht.

Als voornaamste plaats van het graafschap Horn, had Weert in de 15e en 16e eeuw, bijzondere betrekkingen tot het grafelijke huis. Ter gelegenheid van de inkomst van Jacob II, graaf van Horne, in 1482, werden aan de inwoners van Weert en Nederweert rechten gegeven en gewaarborgd; ook is het Minderbroedersklooster gesticht door Graaf Jacob I en zijne gemalin Johanna Gravin van Meurs, met toestemming van Paus Pius II en Lodewijk van Bourbon, Bisschop van Luik.

De meest bekende der Graven van Horne is wel Philips van Montmorency, wiens stoffelijk overschot, na zijne onthoofding te Brussel, naar Weert werd vervoerd om in de Martinuskerk

PORTRET VAN JAN VAN DER CROON.

te worden bijgezet. Ieder, die deze kerk wel eens heeft bezocht, zal zijne grafzerk aldaar hebben opgemerkt.

In deze zelfde kerk vraagt een ander gedenkteeken de aandacht. Het is een vrij groote doopvont, rechts ter zijde van den ingang, opgesteld achter een fraai bewerkt houten afsluithek, hetwelk bekroond is met het in steen gehouwen en in de juiste kleuren geschilderde wapen van den Baron Jan van der Croon.

Voor dezen vraag ik in dit opstel de aandacht van den lezer.

De reden, waarom ik mij bijzonder voor hem en zijne geschiedenis interesseer, houdt verband tot de geschiedenis van mijn voorgeslacht, welks naam in de 17e en 18e eeuw van der Crone luidde; dit zou echter niet van voldoende en algemeen interesse zijn, om aan mijne bevindingen publiciteit te geven, ware het niet, dat hetgeen mij hierdoor onlangs over Jan van der Croon is bekend geworden, eene belangrijke aanvulling en wijziging uitmaakt tot zijne levensbeschrijving, die voor verscheidene tientallen jaren terug is samengesteld door den Heer Jozef Habets, den bekenden Rijks-archivaris in Limburg.

Was mijne belangstelling meer eene genealogische, die van den Heer Habets was zuiver geschiedkundig; hij wenschte n.m.l. opheldering te brengen in de verwisseling en samensmelting der namen van de twee krijgslieden Jan van der Croon en Jan van Weert. Niet alleen, dat deze twee personen destijds voortdurend met elkander verwisseld werden, ook tegenwoordig nog is voor de inwoners van Weert de gecombineerde naam Jan van der Croon van Weert, niets ongewoons. In 1862 heeft de Heer Habets een werkje het licht doen zien, getiteld: „Jan van Weert, Generaal der Beyersche en Keizerlijke Kavallerie, en Jan van der Croon, Goeverneur van Praag en Onderkoning van Bohemen, eene bijdrage tot de geschiedenis van den dertigjarigen oorlog.”

Daar het overbodig is, hier de daarin aangevoerde bewijzen te herhalen, zij gezegd dat de Heer Habets alleszins er in geslaagd is, met helder aan te toonen dat Jan van Weert en Jan van der Croon twee geheel verschillende personen waren.

Wij willen ons nu enkel met Jan van der Croon bezig houden, waarvoor ik allereerst een kort overzicht geef van zijne levensgeschiedenis, die in hoofdzaak daarop neerkomt, dat deze

Weerter jongeling het in zijne krijgsmansloopbaan zeer ver heeft gebracht, tengevolge waarvan hij op lateren leeftijd den rang bekleedde, zooals in den titel door Habets genoemd. Als jonge man in dienst van het Keizerlijke leger getreden, maakte hij daarin onder Piccolomini de veldtochten en verscheidene belegeringen mede van de laatste twintig jaren van den dertigjarige oorlog. Door zijn moed en dienstijver maakte hij snelle promotie, werd door Keizer Ferdinand III in den Boheemschen Adel verheven en bekleedde werkelijk de hooge betrekkingen van commandant van Praag en Gouverneur van Bohemen, 'tgeen zijne vroegere stadgenooten aanleiding gaf hem uit vereering te betitelen als Onderkoning van Bohemen.

Aan Habets komt bijzondere lof toe voor zijne toewijding en de grondige wijze waarop hij het onderzoek instelde en tot een helder resultaat wist te brengen, 't geen hem veel moeite en tijd heeft gekost, daar hij benevens het doorwerken van eene uitgebreide lectuur, vele gegevens heeft moeten inwinnen uit meerdere plaatsen in Oostenrijk en Bohemen.

Over Jan van der Croon's afkomst en zijne betrekking tot Weert als zoodanig, vermeldt Habets slechts enkele gegevens, die ontleend zijn aan nog aanwezige voor de hand liggende stukken in het Gemeente-Archief en het Archief van het Minderbroedersklooster. In hoofdzaak zijn het schenkingen aan eenige familieleden en stichtingen. Wij leeren daaruit de namen van Severin en Anna de la Croon, van zijnen zwager Petrus van Thoor, en van het echtpaar Jacobus en Gertrudis de Croon, al deze vermeld omstreeks het midden der zeventiende eeuw.

Naast deze archiefstukken zijn van meer aanschouwelijke beteekenis de twee fraaie monumenten in Weert, n.m.l. het door Jan van der Croon geschonken altaar van den Heiligen Franciscus in de Minderbroederskerk, en in de parochiekerk het reeds door mij genoemde afsluithek.

Op de schenking van het altaar heeft betrekking eene aantekening in het Memoriale perpetuum ven. adm. Patris Guarduani Conventus fratrum Minorum prope Werth, pag. 325: Anno 1649 Secundum altare erectum est in honorem SSmi P. N. Francisci, cui superposita sunt Insignia Generosi Domini Joannis de la Croon, cum hac inscriptione:

D. O. M. Divae Virgini Mariae, et S. Francisco
Generosus Dñus Joes de la Croen in
Exercitu sacrae Caesarae Majestatis
Dragonum Regiminis Colonellus etc.
Et Dña Margaretha de Pirenpaexen
conjuges posuerunt 1649.

Thans is het altaar voorzien van een houten gedenktafel met een dergelijk opschrift in de Nederlandsche taal.

Ook het hek in de Martinuskerk heeft onder het wapenschild eene cartouche, vermeldende de ambten en waardigheden van den schenker, alsmede den naam van zijne echtgenoot Margaretha von Birnbrachsen. Het doophek dateert uit 1662.

Habets noemt Jan van der Croon van aanvang af met den naam, waaronder wij hem verder in zijn geheele levensloop aantreffen, n.m.l.: van der Croon. Zoo heette ook zijn broer Frans en de reeds door mij genoemde personen. Daarnaast vermeldt Habets terloops dat omstreeks 1630 een Jacob in de Croon burgemeester van Weert was, zonder dezen nochtans in nader verband tot Jan van der Croon te brengen.

Het adelsdiploma van 1650 begint met de mededeeling dat het geslacht van der Croon, uit de Nederlanden afkomstig, zich jegens den Koning van Spanje, zoowel in politieke als in militaire betrekking zeer verdienstelijk heeft gemaakt. Of hier enkel mede bedoeld zijn: Jan en zijne broeders, dan wel, reeds leden van eene oudere generatie, is niet heelemaal duidelijk. Ook Habets heeft niet kunnen vaststellen wie de ouders van Jan van der Croon waren. Over zijne geboorte geeft hij dan ook niets anders dan eene overlevering uit onzekere bron, als zou Jan van der Croon de natuurlijke zoon van eene have-looze waschvrouw geweest zijn, die te Weert in eene onaanzienlijke straat, het Morgat, woonde. Deze toeschrijving omtrent zijne geboorte, geloof ik thans te kunnen weerleggen, door het nieuwe licht dat hierop wordt geworpen uit het door mij ingestelde onderzoek. Betreffende de plaats van geboorte, vermoed ik dat dit wel Weert is geweest en niet Luik, zooals dit zou heeten te zijn luidens eene genealogie over Jan van der Croon in het Landesarchief te Praag. Dat ik meer geloof hecht

DOOPHEK IN DE PAROCHIEKERK TE WEERT.

aan Weert, leid ik af van het door hem in 1664 van Bohemen naar Weert overgezonden olieverf-portret, in welks onderschrift Weert als geboorteplaats wordt genoemd.

Wanneer Jan van der Croon van dusdanige afkomst was geweest, zooals de bovenvermelde overlevering zou doen gelooven, zoo vond ik het daarmede tegenstrijdig, hem onder zulke omstandigheden, in vast familieverband aan te treffen en te kunnen rangschikken met meerdere broers en eene zuster, allen van der Croon geheelen, alsmede tot gelijknamige personen, die mij gebleken zijn tot de familie van den burgemeester Jacob in de Croon te behooren, totdat het mij duidelijk werd dat Jan van der Croon niet anders kon zijn dan een zoon van dezen Weertse burgervader. Daar het Weertse Archief geen verdere uitkomst gaf, wendde ik mij aan het Rijksarchief te Maastricht, alwaar ik de welwillende beschikking mocht verkrijgen voor inzage van de thans daar bewaarde Goede-boeken uit Weert. Dank zij de zaakkundige nasporingen hierin, door den Heer P. J. Kapteyn, commies aan het Gemeentearchief te Amsterdam, ben ik tot deze verrassende oplossing gekomen aangaande Jan van der Croon's familieafkomst. Voor het verband tot den burgemeester is van groote beteekenis de aantekening in het Goede-boek van 1633, den 13 Januari, welke zelfs twee maal is ingeschreven. Zij luidt als volgt: „13 Jan. is verschenen voor Scholtes schepenen, Cesar Tresaer ende heeft onder gedaenen eedt verclaert dat omtrent geleden seven jaeren hy deponent geweest is binnen der Stadt van Milanen in Italien alwaar Joost den Sone van Jacob in de Croon ende Jan Tijs Luyten broeder, dyer tijt ruyters onder het regiment van den Graeff van Salm hem deponent geseyt hebben dat Peter der schoonsone van den Lutenant Hendrick Knapen soude overleden sijn binnen de stadt Cremona, ende aldaer begraven soude sijn in de kercke ende dat sij daer bij op het begraffenis waeren geweest.”

De uit Italië teruggekeerde Cesar Tresaer doet dus verslag van eene mededeeling van Joost, den zoon van Jacob in de Croon, omtrent het overlijden van eenen anderen krijgsmakker. Zij dienden waarschijnlijk allen in het Keizerlijke leger. Habets verklaart uit Jan van der Croons eerste krijgsmansjaren geene

bijzonderheden te weten, waardoor hij de eerste positieve vermelding niet eerder kan vaststellen dan uit het jaar 1634.

Het adelsdiploma, een breedvoerig relaas, waarvan ik een woordelijk afschrift bezit, vermeldt vóór dit jaar nog drie gebeurtenissen, die Habets dus blijkbaar onbekend waren.

Jan van der Croon begon zijne krijgsmansloopbaan in 1624, toen hij zich schaarde aan Spaansche zijde en onder Spinola het beleg van Breda meemaakte. Daarna streed hij in Hongarije en maakte de gevechten der Deensche Interventie van 1625 mede. Een jaar later wordt hij vermeld bij de inneming van Mantua — dus zeer in de buurt van Cremona — alsmede verder in Noord-Italië. Dit was omstreeks 1626, dus corresponderende in de zeven jaren tijdsverschil met 1633. Daar het Adelsdiploma te lang is om in zijn geheel weer te geven, zal ik volstaan met woordelijke overneming enkel van die gedeelten die voor deze verhandeling van beteekenis zijn.

De verheffing in den Herrenstand geschiedde door Keizer Ferdinand III, het stuk is gedateerd 21 November 1650. Na eene breedvoerige inleiding leest men als volgt: „Wann Wir dann gnedigst angesehen, wahrgenommen, und betrachtet das Geschlecht dern de la Croon, so aus den Niederländischen Provinzien herkommen, und in des Königs zu Hispanien Ld: so wol politicis als militaribus officijs sich rümlich bedient gemacht. Insonderheit aber zu Kayserl: und Königl: gemüth geführt die nüzlich: und wohlerspriessliche Kriegs Dienste, welche Uns und Unserm hochlöblichen Erzhaus der Johan de la Croon von Anno 1624 hero mit aller treu undt Mannhaffter Tapferkeit zu praestiren sich beflissen, in deme Er anfenglich nach belegerung Breda als ein Picquenirer seinen ersten Zug in Hungarn gethan, und dann balt nach gedempffter Bethlem Gaborischen Unruhe daselbst bey Einnehmung Eulenberg, Sternberg und Troppaw, auch Verfolgung der Königl. Dennemärckischen Völcker und Verwaltung der Vesten Schlösser Eulen- und Binnenberg, wie folgents auch der Statt Mantua, und Vestung Geuths, und darauf erfolgter Niderlegung 4 Compagnien Franzosen sich mit unerschrockhenen Soldatenmuth finden lassen weswegen ihme dann die Gefreyte stell und balt hernach Ein Fändlein anvertraut worden, wobey er nit lang verblieben,

sondern sobald Er mit seinen Regiment aus Italia kommen', enz. enz., vermelding over zijne verwonding: „hat er sich in wehrender Belegerung der Reichsstatt Regenspurg mit Unsern Velt Marschal-Leutendant Aldringen so damahls Todts bleiben, commendiren lassen, allwo Er auch tödtlich verwundt, und nach 14 Wochentlicher gefangenschafft aus eigenen Mittlen sich loss gemacht und nach deme Er nach der Nördlinger Schlacht für einen Hauptmann unter das Piccolominische Regiment vorgestellt worden, hat Er bald sein Glückh versucht", enz. enz.

Mocht men de overeenstemming der aanwezigheid van Jan van der Croon in Noord-Italië luidens het Adelsdiploma, met het rapport van den krijgsmakker Cesar Tresaer te eenzijdig vinden en daardoor te onzeker als op denzelfden persoon doelende, zoo wordt deze twijfel opgeheven door kennis te nemen van de plaats die hij tusschen de bloedverwanten van den burgemeester Jacob in de Croon inneemt, tengevolge waarvan ik voldoende zekerheid vind om hem als diens zoon te kunnen identificeeren. Zooals tot nu toe vermeld — en ook aan Habets was wel niet anders bekend — was de naam steeds Van der Croon. Habets noemde wel terloops den burgemeester Jacob In de Croon, echter zonder nader verband; maar mogelijk wel met de gedachte dat een samenhang tusschen de twee namen misschien niet uitgesloten was.

De merkwaardige ontdekking, door den Heer Kapteyn gedaan bij doorwerking der Goede-boeken, komt hierop neer dat de familienaam van den burgemeester in werkelijkheid een geheel andere was dan In de Croon. De burgemeester had twee broers, Willem en Frans en twee zusters, Anna en Margaretha, en deze vijf waren de kinderen van Frans Colen, die gehuwd was met Leenen Louckens. Dit echtpaar overleed in 1611 en 1612.

De hier volgende vermeldingen en uittreksels uit het Goedeboek laten door hun onderling verband hieromtrent geen twijfel:

Guede-boeck Weert 1611—1617, fol. 7, 9 febr. 1612: Accoord betreffende de nalatenschap van Leenen Louckens, de huisvrouw Frans Colen zaliger,

1624—1625, no. II, 13 Mei 1624: Eodem die hebben verteegen

met halm ende mondt der Borgemeester Jacob Cool, Frans Coel, Jan Smuyssers als man ende momber synder huysvrouwen Gritten Cool ende Wulm Cool op huys ende hoff genaempt die Croon gelegen in de Meulenstraat, reegenoten ter eenre Paes Janssen huys ende ter andere Jan Smuyssers vorsschreven huys, sullicx in behoeff haren swaeger den Capn Giel d'Ongarye ende en beloven partijen vorss. op dit huys ende hoff vorss. niet meer te soecken ende dese vertijdinge van werden te halden op mertrecht, enz. enz.

Goede-boek 1618—1624, fol. 92, 25 Mei 1624: Dit is de gerechtigheyt hier nae verhaelt tusschen thuis genaempt die Croon ende t'cleen huys daer beneffens uit malcanderen gedeelt, gelegen in de Muelenstraet, reegenoten te eenre Paes Janssen nu tegenwordich, ende ter andere Mr. Aert Goyes huysers de Croone toebehorende Giel Dongarye ende het cleen huys Jan Smuyssers, enz. enz.

fol: 90, 11 Mei, 1624: Eodem die heeft geguet als recht Frans Coel alias in de Croon sijnen swager der Capn. Giel Dongarye in eenen baint grot omtrent een verdel gelegen onder Boshuysen.

Goede-boek 1628—1635 fol: 319 4 April 1634 Jacob Cool Borgemeester en Goort Wulmsen voogden over de nagelaten onmondige kinderen van Giel d'Hongarye en Anna Cool syn huysvrouw.

fol. 328, 5 Juli 1634: is erschienen voor Schepenen den Borgmr. Jacob Kool ende bekent ontfangen te hebben den eersten dach Aprillis lestleden van Jan Ketelers uiten naem ende van wegen de erffgenaemen van Sieger van den Bergh zaliger tot Collen, een duisent ende negen en dertich ryxdaler ofte de rechte weerde in Weerter gelt welke 1039 ryxdalr. der voorss. erffgenaemen van Sieger van den Berg geremitteert syn van Grietsheim uit Bohemen door die bewinthebbers van die erffgenaemen van Monsoer Gielle de Hongarye zal. tot Collen door Sieur F. Prassart betalt hier aff bedanck ick onder schreven mi goeder betalinge ende gelove de voorss. van den Berg erven daeraff tallen tijden costeloos ende schadeloos te houden op weerther mertrecht, deses met eyger hant onderteekent, coram Meester ende Hendrick van Halen als Schepen, als getuigen en was onderteikent Borgemeester Jacop Kolen als momber.

Guede-boeck 1632—1636, fol. 178: op huyden den 9 January 1636 is gecompareert voor ons Schepenen Monsieur François Jongen, dit de Hongeryen wesende den altsten soon van wijlen Monsieur Giel de Hongerye ende heeft verclaert ende bekent, gelijk hij verclaert ende bekent mits desen ontfangen te hebben uit handen van den Borgmr. Jacob Cool alias In de Croon, de somme van een duysent ende negen en dertich Rycxdaelders, segge 1039 Rycxdael welcke gemelte Rycxdalers der voornoemden BorgHEMEESTER als momber van wijlen Giel de Hongarye kinderen ontfangen heeft uit handen van Jan Ketelers uit den naeme van wegen die erffgenaemen van wijlen Sieger van den Berghe, der iersten dach Aprillis 1634 voor welcke gemelte somme der voornoemden Borgemr. sich verbonden heeft den 5 July 1634 die voorss. erffgenaemen van Sieger van den Berge altoes costeloes ende schadeloos te halden, soo ist dat dito François Jongen van den voorss. Borgemr. sijnen oom, bekent als boven van die voorss. somme goeder betalinghe ende belooft hem van alles schadeloos ende costeloes te halden op mercktrecht, waervan hij Jongen hem verbint syne persoon ende goederen hebbende ende vercrijgende alles als voor.

Guede-boeck 1624—1625, 25 Mei 1624: wordt vermeld eene akte betreffende het huis „de Croon”, van 3 febr. 1616 „ende was onderteeckent per mij Jacop Coelen, Jan Smuyssers, Gille Jonghey, Wulm Coelen, dit is Frans in de Croen merck waer met hij heeft onderteeckent” (een soort merk of monogram, samengesteld uit de letters F. I. D. K.).

De zusters van den Burgemeester, Margaretha en Anna, waren dus respectievelijk gehuwd met Jan Smuyssers en Giel de Hongarye. Deze laatste werd blijkbaar zoo genoemd omdat hij zich in het leger in Hongarije bevond, in welke streken hij ook overleden is. Blijkens de verschillende schrijfwijzen als Ongarye, Dongarye, Jonghey, schijnt dit op 't laatst geworden te zijn tot Jongen, onder welken naam in 1634 zijn nagelaten zoon wordt aangeduid. Gielle de Hongarye was dus de eigenaar van het huis de Croon in de Molenstraat.

Habets spreekt in zijne enkele gewagmaking van den burgemeester als Jacob in de Croon, als zoodanig komt hij voor in het protocol-boek van 1619 en in de stadsrekeningen van

1635—37 op het Gemeentearchief. Op fol. 23 wordt hij nog vermeld, terwijl twee bladzijden verder wordt gezegd dat Burgemeester Jacob Franssen gestorven is. Inplaats met den achternaam duidt men hem hier slechts aan door zijn vaders voornaam.

Uit de bovengenoemde uittreksels spreekt duidelijk naast den naam Jacob Cool, de dubbele naam Cool alias In de Croon, ook voor zijnen broeder Frans Coel alias In de Croen.

Op de vele plaatsen, dat ik voor deze personen de namen tegenkwam, vanaf 1611 en volgende jaren, is eene voortdurende afwisseling in samenstelling en schrijfwijze, om enkele der meest sprekende te noemen, voorkomende als volgt: 1611, Jacoppen in de Kroin; 1620, Burgmr. Jacob Franssen Koolen alyas in de Kroon; 1623, Burgmr. Jacob Koolen alias Croon; 1629, Burgmr. Jacob Franssen alias Cool; 1631, Burgmr. Jacob in de Croon; 1619, Wilhem in de Kroin alias Cool; 1630, Frans in de Croin.

In de generatie van den Burgemeester is de naam Cool nog overheerschend, bij hunne kinderen krijgt de toevoeging Croon meerdere beteekenis en wordt zelfs verfraaid tot „de la Croon”.

Het blijkt dus dat de naam Croon, die voor deze familie-groep eerst eene toevoeging was en later overwegend werd, geenszins hun werkelijke geslachtsnaam was. Deze was Cool, Cools, Coolen, hetzij met een C of met een K geschreven. Zij behoorden dus blijkbaar tot het in en om Weert zeer uitgebreide geslacht van dien naam, zooals ik dat aantrof voor zoover mijn onderzoek zich uitstreckte van 1500 tot een heel eind na 1600, waardoor ik vermoed dat zij „In de Croon” werden genoemd, of zich zelf zoo noemden ter onderscheiding onder hunne vele naamgenooten.

Zonder noodeloos uitvoerig te willen worden, moet ik eenige personen der volgende generatie behandelen, daar uit hun onderlinge samenhang het verband moet blijken van Jan van der Croon tot deze familie.

Daarvoor komen in aanmerking: Jacob Koolen, zoon van Frans in de Croen, wordt ook genoemd Jacob in de Croen; Frans Coolen alias In de Croon = Frans in de Croon = Frans in de Croon alias Cools en zijne zuster Elisabeth Cools die gehuwd was met Jacob van Sittard. Vermoedelijk waren zij

ook kinderen van den ouden Frans; Jacob de Croon gehuwd met Gertrudis, vermoedelijk een zoon van den burgemeester, dus neef van de vorige drie.

Uit dit echtpaar werd in 1652 eene dochter geboren, luidens Registrum Baptisatorum 1650—1676 (Gemeentearchief Weert): 14 Jan. 1652 „Margaretha filia Jacobi de Croon et Gertrudis conjugum. Susceptores Petrus van Thoor, cujus locum tenuit Jacoba Jongen et Ida Sillen loco generosae dominae Margarethae la Croon”.

De hier genoemde Jacoba Jongen is de zuster van François Jongen, dus kinderen van Giel de Hongarye.

Petrus van Thoor is — zooals ik in den aanvang vermeldde — de zwager van Jan van der Croon.

Habets vermeldt deze doop-registratie op blz. 167, waar hij zegt: In 1652, den 14 Januarij, was er des generaals egade meter van Margaretha, dochter van Jacob de Croon en van Gertrudis, deszelfs huisvrouw. Deze Jacob schijnt een jaar later — in 1653 — overleden te zijn en zal op hem betrekking hebben de naam van Jacobus in de Croon, 19 Octobris 1653, in de naamlijst der overledenen (Provinciaal Archief der Minderbroeders te Weert), hetgeen overeenstemt met het feit dat in 1656 de reeds genoemde Jan van Sittard, momber is van „Gertruyt de la Croen, de naergelaeten weduwe van wijlen Jacob de la Croen” (vermelding in het Goede-boek).

Jan van der Croon's naaste betrekkingen treden dus hier in het enge familieverband van deze „In de” of de la Croon's, dus eigenlijk Coolen's.

Ik geloof daarom dat er geen bezwaar is om tengevolge van deze aantooning, gevoegd bij het reeds in den aanvang behandelde, Jan van der Croon te kunnen plaatsen in deze familie-groep, en daardoor te verklaren dat zijn eigenlijke geslachtsnaam Cool, Cools of Coolen moest zijn.

Ik hoop met deze uitlegging voldoende duidelijk en overtuigend te zijn geweest, zoodat ik mij nu verder met Jan van der Croon wil bezig houden.

In de ons bekende gegevens komt bij hem de naam Cool nooit voor. In 1644 zegelt hij een brief met een gevierendeeld wapen: 1 en 4 eene kroon met pijl doorboord, 2 en 3 een zespuntige

ster, helmteeken twee adelaarsvleugels, omschrift Jan de Croen (brief in het Krijgsarchief te Weenen, Habets, blz. 162).

Habets noemt dit een familiewapen, het 1e en 4e kwartier duidende op zijn naam, het 2e en 3e voorstellende zijne heilvoorspellende gelukster. Ik voor mij geloof, dat het minder een familiewapen is, dan wel dat de geheele samenstelling door hem zelf ontworpen schijnt.

In de door Habets veelvuldig genoemde krijgstukken uit den dertigjarigen oorlog heet hij verder steeds van der Croon (met de noodige variaties als Coron, Corona, Lacroon) en in zijn Adelsdiploma heet hij officiëel Johan Vrijheer von der Croon.

Ik vermoed dat hij van der Croon bij het stijgen van zijne positie en roem, mooier en voornameer klinkend vond en beter daarbij passend dan het meer eenvoudige Cool, en dat zijne in Weert teruggebleven bloedverwanten — aangestoken door zijn glorie — dit ook zijn gaan gevoelen, waardoor zij zich gaarne „de la Croen” zijn gaan noemen.

De naam van der Croon was bij het onderzoek misleidend in betrekking tot den naam Crone, die in N. W. Duitschland zeer oud is en destijds ook in ons land veelvuldig voorkomt, zoo vond ik in het Weerter Goede-boek in 1576 en 1584 de namen Frans Kronen en Gerrit Franz. Crone.

Door de uitkomsten van het onderzoek geloof ik toch wel dat de naam In de Croon of de la Croon der burgemeestersfamilie een uitvindsel was uit 't begin van 1600 (hoewel in 1584 reeds een Reynder in de Croen voorkomt, van wien mij echter geen nader verband bekend is) en niets te maken heeft met andere dragers van dezen naam, tenzij men zou moeten geloven dat deze Cools oorspronkelijk tot het geslacht Crone behoorden en de burgemeestersfamilie — eerst door benaming van hun huis — later door zelfaanneming van dien naam, weer op hun oorsprong zouden teruggekomen zijn. Dit lijkt mij echter een twijfelachtige en gekunstelde veronderstelling, ofschoon naamsverandering in Nederland in dien tijd niets ongewoons was.

Voor de curiositeit vermeld ik dat luidens het Goede-boek van 1625-'28 op 22 Maart 1625 tusschen eenige Coolens eene rege-

ling wordt getroffen betreffende „huys, hoff, lant ende bemden gelegen onder Bosschuyzen in de Coolenstraet”.

De leden van Jans familie schreven den naam Cool op alle mogelijke variaties; de tegenwoordige rechthebbenden op deze namen schrijven die elk op hunne eigene manier als afzonderlijke families, of wij nu van deze geheel of gedeeltelijk een stamverwantschap moeten veronderstellen in het Weerter geslacht, en hoeverre de tegenwoordige dragers van deze overeenkomende namen hierover georiënteerd zijn, is mij onbekend en ligt buiten mijn bestek. Wel weet ik dat de naam geruimen tijd vóór 1600 in aanzienlijke betrekking voorkomt te 's Hertogenbosch en Dordrecht (Algem. Nederl. Familieblad A. A. Vorsterman van Oyen).

Rietstap geeft in zijn *Armorial Général* niet minder dan 9 Cool of Colen wapens, t.w.:

Cool, Amsterdam: gevierendeeld, 1 en 4 op groen drie zilveren koolen, 2 en 3 op rood drie kleine schuinkruisjes;

Cool, Gouda: hetzelfde wapen met omzetting der kwartieren of: enkel op groen drie zilveren koolen;

Coole of Coelen, Brabant: op zilver drie groene koolbladen; de Coole, Utrecht: op blauw drie gouden koolen;

Coolens, Brabant: gevierendeeld, 1 en 4 op goud drie groene eikels, 2 en 3 op blauw vijf hoofden met hals van een kraanvogel, 2, 1, 2;

van Colen, Leiden: op blauw een zilveren keper, beladen met drie groene klavers;

van Colen de Kisekom, Luik: op goud een zwarte dwarsbalk, vergezeld van drie molenijzers van dezelfde kleur;

Coolen, Holland: op goud drie roode kepers;

van Colen, Brabant: op rood een dwarsbalk geschaakt van zilver en blauw.

Sommige van deze wapens zijn sprekend en schijnen samen te hangen, de andere zijn van geheel ander karakter.

Een grondig onderzoek zou hierin misschien licht kunnen ontsteken en mogelijk leiden tot de uitkomst of Jan van der Croon tot een van deze families behoorde en of die destijds al of niet een wapen voerde.

Hoe dit ook zij, om zekere, ons niet bekende redenen voerde

hij den naam Cool niet in de jaren dat wij hem kennen. Ik denk dat hij er evenzeer op gesteld was zijn bijgevoegden naam te voeren als zijn wellicht eigen gekozen wapen, dat daarop zinspeelde en vermoedelijk ontleend was aan het beeld van het uithangbord of den gevelsteen, welke het stamhuis versierde.

Bij zijne adelsverheffing op 16 Nov. 1650 wordt het kwartier met de kroon en pijl in zijn bij die gelegenheid verleende wapen opgenomen. Het gevierendeeld schild is als volgt: 1 en 4 op goud een brandende toren, 2 en 3 op blauw de gouden kroon met zilveren pijl verticaal doorboord, een gekroond gehalveerd hartschildje, ten eenre zijde een zwarte adelaar op goud, ter andere een gouden klimmenden leeuw op zwart. Op de grens van 1 en 2, en van 3 en 4 een achtpuntige gouden ster. Twee gekroonde helmen. Helmteekens ter eenre: de ster tusschen eene vlucht (wit op blauw en goud op zwart) ter andere: een geharnaste arm met blank zwaard. Het wapen in het doophek der Martinuskerk heeft tusschen het 1e en 3e kwartier nog een veld van zilver, waarop een rood Jerusalem-kruis, duidende op zijne kwaliteit als ridder van het Heilige Graf. De brandende toren is vermoedelijk het wapen van zijne gemalin Margaretha van Birnbrachsen, hoewel ik hierover geene bevestiging heb kunnen vinden. Dit wapen werd verleend ook aan zijn broer en aan zijn neef, t.w.: de zoon van een anderen broer. Habets vermeldt slechts één broer, n.m.l. Frans en een gelijknamigen neef, die hem naar Bohemen volgden. Er was echter nog een broer, n.m.l.: Willem, dus de vader van dezen neef, en zelfs eene zuster. Zij stichtten dus in Bohemen eene adellijke linie van het Weerter geslacht, In de- of van der Croon resp. Cool. Hun familieverband heb ik voor mij liggen, zooals zulks geheel betrouwbaar is.

Het is een afschrift van den „von der Cron'schen Stambaum aus der Freiherrlich v. Wunschwitz'schen Sammlung im Prager Landes-archiv“.

Freiherr von Wunschwitz verzamelde in de eerste helft van 1700 uit liefhebberij alles wat hij kon te weten komen over de genealogie van aanzienlijke geslachten, en bezocht voor dat doel vele kasteelen en kerken, met ijver alles opteekenend wat

hij zag en hoorde. De betrouwbaarheid heb ik kunnen toetsen aan de mededeelingen in een werkje, dat ik toevallig in handen kreeg: de Genealogie der Vrijheeren en Graven von Kaiserstein, met welk geslacht de Boheemsche von der Croon's eng verbonden waren.

Het is bekend dat Jan van der Croon zich tusschen 1636 en 1639 ophield in Opper-Gelder en de Weerter landstreek, als werf-officier. Ook het adels-diploma vermeldt na den slag bij Nördlingen (1634) zijne tegenwoordigheid bij Würzberg, Königshofen, daarna Leuven, Frankrijk en Schenkenschans.

Het vermoeden rijst dus, dat hij nog wel eens in zijne geboorteplaats zal terug geweest zijn en vermoedelijk bij die gelegenheid zijn broer Frans, zijn zuster en zijn neef — aangelokt door zijn toen reeds succesvolle loopbaan — hem gevolgd zijn naar Bohemen. De broer Willem ging niet mee, want hij sneuvelde voor Rijssel. Deze Willem was gehuwd geweest; zijn zoon Frans (dus de neef van Jan v. d. Croon) vermeldde ik reeds als in Bohemen, buitendien komen daar ook nog twee zusters van dezen laatsten, geboren te Luik en later te Praag aanzienlijke huwelijken sluitende, voor.

Resumeerende zijn dus te Praag in het midden der 17e eeuw, de volgende van der Croon's:

1e. Jan en zijne gemalin Margaretha von Birnbrachsen;

2e. Frans, zijn broer, in 1662 verheven tot Vrijheer, gehuwd met Blandina, Schützin von Leipoldshaimt; zij hebben eene dochter die gehuwd is met den Reichsfreiherr Helfried Franz von Kaiserstein;

3e. eene zuster, vóórnaam onbekend, gehuwd met iemand van rang in het Keizerlijk leger; zij hebben eene dochter Adelheid, die later Ursuline is, daarna Moeder van haar klooster.

4e. de drie kinderen van den broer Willem, n.l. de reeds genoemde eveneens geadelde Frans, en diens twee aldaar gehuwde zusters.

Uit de door Vrijheer von Wunschwitz verzamelde genealogie geef ik hier — ter vermindering van uitvoerigheid — enkel de namen der personen, en van Jan van der Croon, als hoofdpersoon, de geheele aantekening, evenzoo van den broer Frans.

De stamboom klimt op van den eenigen mannelijken telg, die leefde omstreeks 1730:

Franz von der Cron, geb. zu Prag, der einzige seines Geschlecht, ist stockblind und unverheiratet.

Dessen Vater: Franz von der Cron, der Röm. Kays. Majestät Hauptmann von Kaysersteinischen Regiment. Gemahlin Barbara Warzikowsky von Kundratitz.

Dessen Vaters Schwestern:

a. Maria Margaretha von der Cron, geb. zu Lüttich, vermählt zu Prag, ward Wittwe den 14 Martii 1706, gestorben zu Sickershof Anno 1706, gehuwd met: Ferdinand Rudolph Tscheyka, Freiherr von Obranowitz;

b. Helena Catharina von der Cron, geb. zu Lüttich, vermählt zu Prag, starb in Sickershof den 2ten Febr. Anno 1722, gehuwd met Vincentius La Motte von Flintrop.

Dessen Grossvater:

Wilhelm von der Cron, der Königl. Majestät zu Hispanien Obrister Wachtmeister, geb..... blieb bey Ryssel..... Gemahlin Margaretha von Schiwelberg.

Dessen Grossvaters Bruder:

a. Johan Freyherr von der Cron, Herr auf Diwitz, Zahorschan und Toschow, Ritter des Allerheyligsten Grabs zu Jerusalem, der Röm. Kayserl. auch zu Hungarn und Boheimb Königl. Majestät Hofkriegsrat, General Feldmarschall Lieutenant Obrister über ein Regiment Dragoner, Commendant in der Königl. Haupt, und Residenzstadt Prag und Vice Commendant über alle Garnisonen in Königreich Böhmeim, geb. zu Lüttich..... st. zu Prag ohne Kind... und ruhet aldorten bey St. Thomas. Ein vortrefflicher Kriegsheld. Hat sich der erste von seinem Geschlecht in Boheimb possessionirt gemacht, alda er von Kayser Ferdinand III in den Herrenstand erhoben und ihm ein Wappen mit 2 Helmen conferiret worden de dato Wien den 21 Nov. 1650.

Erste Gemahlin: Margaretha von Pirenbach starb zu... den 14 Novembris A. 1663. Ruhet zu Prag in der Kirche St. Thomas.

Zweite Gemahlin: Margaretha Blantina Söldnerin von Söldenhofen... Söldners von Söldenhofen und... Tochter, und Ernesti Schütz von Leopoldshaimt, der röm. Kayserl. Majestät

Obristen Wachtmaisters vom Cronischen Regiment, Witwe, geb. zu Eger , vermählt ward Wittwe zum 1en Mal , Vermählt zum 2ten mal ward Wittwe zum 2ten Mal st. zu Prag, liegt bey St. Thoma saldorten begraben.

b. Franz Freiherr von der Cron, der röm. Kayserl. Majestät Obrister Wachtmeister vom Cronischen Regiment, geb. . . . ward vom Kayser Leopoldo de dato Wien den 11ten Martii A. 1660 in alten Ritterstand erhoben und ihme das Wappen Joannis Generalis de Corona verliehen, endlichen hat ihn besagter General sein leibl. Bruder quod mirum, vor einen Sohn adoptiret, welche Adoption der Kayser nicht nur de dato Neustadt den 9 Oct. 1662 confirmiret, sondern auch in den alten Herrenstand des Königsreichs Böhemb gesetzt had. . . . st. . . . Gemahlin Blantina Schützin von Leipoldshaimt, Ernesti Schütz von Leipoldshaimt, der röm. Kayserl. Majestät Obristen Wachtmeisters vom Cronischen Regiment und Margaretha Blantina Söldnerin von Söldenhofen Tochter geb. . . . verm. . . . ward Wittwe heiratete zum zweeiten Mal Ehr Gott Grafen von Kuefstein; von Ihr:

Francisca Blandina Freyin von der Cron, huwde met Franciscus Helfried Freiherr von Kaiserstein, zij stierf als weduwe 24 Nov. 1701 te Praag.

Dessen Grossvaters Schwester:

..... von der Cron, naam van haar echtgenoot onbekend. Hunne dochter Adelheid „ward eine geistliche Ursulinerin mit dem Namen Margaretha Francisca v. Heil. Joseph, starb in der Kön Neuen Stadt Prag als Oberin ihres geistlichen Hauses.”

De samenstelling lijkt eenigszins verward, niettemin is zij geheel zuiver te ontleden; uitgaande van den eerstgenoemden, zijn de personen gemakkelijk te rangschikken met betrekking op den telkens genoemden graad van verwantschap tot dezen.

Habets wist niet beter, of Jan van der Croon was enkel gehuwd geweest met Margaretha von Birnbrachsen (hier genoemd Pirenbach).

Zooals men ziet, huwde hij ten tweede maal met Margaretha Blantina Söldnerin von Söldenhofen, de weduwe van Ernestus Schütz von Leipoldshaimt.

Uit de aantekening van Jans broeder Frans, blijkt dat deze gehuwd was met de dochter van dit echtpaar.

Het geval doet zich dus voor dat Jan ten tweeden male huwt met de verweduwde schoonmoeder van zijnen jongeren broer Frans.

De lezer heeft wellicht eens gehoord van het Nijmeegsche raadsel, waarbij door dusdanige huwelijken, over- en weer, de onmogelijkste familieverhoudingen ontstaan; zoo ingewikkeld als in dit raadsel, was het hier nu wel niet, maar toch komt Jan hierdoor in betrekking van vader over zijnen broer te staan.

Evenals uit de genealogie blijkt betreffende de adopteering van Frans, vermeldt Habets dit feit op blz. 165 met denzelfden datum 9 October 1662. Daar Habets deze wetenschap uit eene andere bron putte (Adelsarchief te Weenen) is deze datum zeker als juist aan te nemen.

De adopteering geschiedde om reden Jan van der Croon een mannelijke stamhouder wenschte voor zijn titel en bezittingen, en geschiedde dezelve nog tijdens het leven van zijne eerste vrouw (die overleed in 1663).

Zonder op deze jaartallen te letten, zou men licht geneigd zijn de adopteering toe te schrijven aan de door het tweede huwelijk ontstane verhouding van stiefvader en stiefzoon.

Daar deze Frans geen mannelijke nakomelingschap had, bepaalde Jan in zijn testament (18 Aug. 1665, zie Habets blz. 166) dat later alles zou overgaan aan de linie van den broer Willem. Habets wist niet van dezen broeder, zoodat hij wel de mededeeling doet betreffende diens kinderen, echter zonder aanduiding van eenig familieverband.

De echtgenoot van Jans zuster wordt niet genoemd. Het zou mij niet verwonderen als hij Ziehlberg von Heisterman geheeten heeft.

In Böhmischer Adel, door Meraviglia Crivilli (Universiteitsbibliotheek, Amsterdam), vond ik een door Ferdinand III in 1652 verleend wapen aan deze familie, die de schrijver aanduidt met „alter Niederländischer adel”.

Ook in Rietstap wordt dit wapen beschreven, met Holstein en Bohemen als herkomst of zetel. In het gevierendeelde schild komt naast het stamwapen, op twee tegenoverliggende velden,

de gouden kroon en doorborende pijl voor, niet op blauw, zooals bij Jan van der Croon, maar op zwart. Ik vermoed dat dit eene kleurverandering van het veld is, als breking wegens opname van een vrouwelijk kwartier. Het is toch moeilijk denkbaar, dat Ferdinand III met slechts 2 jaren tijdsverschil, een kwartier van bijzondere samenstelling in twee adellijke wapens zou doen opnemen — enkel met kleurenverschil — wanneer dit kwartier in die twee wapens niet aan eenzelfde geslacht toebehoorde.

Over de Prager genealogie van Jan wijs ik nog op de vermelding van „geboren te Luik”, waarover ik in den aanvang reeds mijne opmerking maakte.

Habets eindigt de levensbeschrijving dat Jan van der Croon in 1665 overleden moet zijn. Op blz. 161 zegt hij: „Den 18 Aug. 1665 maakte hij zijn testament en sindsdien verdwijnt hij spoorloos uit de geschiedenis”.

Zijn heengaan wordt dus even geheimzinnig voorgesteld als zijn verschijnen. De genealogie uit het Prager Landesarchief zegt echter duidelijk dat hij begraven is in de St. Thomaskerk te Praag, waar ook zijne beide vrouwen en verdere familieleden hunne rustplaats vonden.

Naast de twee herinneringsstukken (het Altaar en het doophek) bestaat er nog een fraai aandenken, n.l. het portret van Jan van der Croon, door hem in 1664 uit Bohemen overgezonden ten geschenke — begeleid door eene som geld — aan het in dat jaar te Weert gestichte Nonnenklooster der Penitenten. Habets geeft op blz. 173 eene uitvoerige beschrijving van dit portret, dat thans in particulier bezit is. Het geeft Jan van der Croon weer, levensgroot als borstbeeld met den veldheerstaf in de hand. Boven in een hoek prijkt zijn wapen (met slechts ééne helm, helmteeken de geharnaste arm met zwaard) en aan den voet van het doek zijn in het Latijn te lezen zijn naam, ambten en waardigheden, eindigende met de woorden: Natus Werthae.

Aan hetgeen ik over Jan van der Croon wilde mededeelen inzake zijne betrekking tot Weert, als aanvulling en wijziging tot de levensbeschrijving door den heer Habets, heb ik hiermede voldaan. Hoewel in grove trekken, is hiermede alles ge-

zegt, zoodat ik — wanneer iemand meer wenscht te weten — slechts bijzonderheden kan geven. Van mijn kant houd ik mij gaarne aanbevolen voor mededeelingen van geschiedkundigen in Limburg, wien over de hier aangeroeerde punten misschien nadere bijzonderheden bekend zijn, of van hen die hierin eene aanwijzing vinden om meerdere kennis omtrent Jan van der Croon aan het daglicht te brengen.

Aan het einde gekomen van mijne verhandeling breng ik een woord van hartelijken dank aan den Eerwaarden Pater Gijsbertus Hesse, van het Minderbroedersklooster te Weert, wgens zijne vriendelijke en deskundige hulp bij het onderzoek in Weert en voor zijne bemiddeling bij de publicatie van deze regelen.

Amsterdam, December 1921.

G. C. E. CRONE.